

сторони, та Єв-ропейським Союзом, європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми держа-вами-членами, з іншої сторони : Закон України від 16 вересня 2014 р. № 1678-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 40. – Ст. 2021. **11. Проект** «Розвиток громадянських компетентностей в Україні» (DOCCU) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.doccu.in.ua. **12. Луговий В.І.** Компетентності та компетенції: поняттєво-термінологічний дискурс / В.І.Луговий // Вища освіта України : теорет. та наук. метод. часоп. № 3. (Дод. 1) / Інст вищої освіти АПН України ; [голов. ред. Віктор Андрущенко ; редкол.: Віль Бакіров, Іван Вакарчук ... Володимир Луговий та ін.]. – К., 2009. – [Тем. вип.] : Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології. – С. 8–14. **13. Реформування** освіти в Україні: державно-управлінський аспект: навч.наук. видання / Н.Г.Протасова, В. І. Луговий, Т. О. Лукіна та ін.; за заг. ред. Протасової Н.Г. – К. : Львів : НАДУ, 2012. – 456 с. **14. Концепція** громадянської освіти та виховання в Україні [Електронний ресурс] : проект. – Режим доступу : http://www.osvita.ua/doc/files/news/333/33331/doc_30112012.doc **15. Національна стратегія** сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016–2020 роки. Затверджено Указом Президента України від 26 лютого 2016 року № 68/2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/68/2016>.

УДК 167:37.012

Т.В.Сич

ТЕНДЕНЦІ РОЗВИТКУ НАУКИ ТА РОЗВИТОК МЕТОДОЛОГІЇ ДОСЛІДЖЕНЬ ПРОБЛЕМ УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ

Розвиток наукового знання неможливий без розвитку методології науки. Головною метою методології науки є перш за все вивчення тих засобів, методів і прийомів наукового дослідження, за допомогою яких суб'єкт наукового пізнання набуває нових знань про реальну дійсність. Сьогодні все частіше говорять про те, що соціальне пізнання стоїть на порозі методологічної революції, що передбачає зміну не тільки методологічного арсеналу, а й зміни в самому фундаменті мислення, формування нової методологічної парадигми [2].

Взаємозв'язок розвитку наукового знання та методології розглядається зазвичай в межах філософії науки. Це питання знайшло відображення у працях І.Добронравової, Т.Білоус, В.Кохановського, Г.Кузьменко, Л.Петрушенко, Г.Рузавіна, В.Сергієнко, В.Стьопіна, В.Огородникова, В.Штанько, Я.Яскевіч та ін., у яких розглядається філософський аспект цієї проблеми. Проте, на теперішній час залишається суперечність між усвідомленням науковцями перетворюючої ролі методологічного знання в сучасному освітньому просторі, його великою теоретичною і практичною значущістю для розвитку наукових теорій, зокрема теорії управління освітою й відсутністю цілісних

досліджень, присвячених методології досліджень проблем управління освітою, визначенню передумов та тенденцій її розвитку тощо.

Мета статті - розглянути тенденції розвитку науки та їх вплив на розвиток методології досліджень проблем управління освітою.

У останній третині ХХ ст. сформувалися передумови для створення нової наукової картини світу – еволюційно-синергетичної, яка ґрунтується на загальнонаукових принципах розвитку і системності. Теоретичний каркас цієї картини світу визначають теорії самоорганізації (синергетика) і систем (системологія), а також інформаційний підхід, в межах якого інформація розуміється як атрибут матерії разом з рухом, простором і часом. У новій науковій картині світу відображаються і головні характеристики сучасної науки, які формують нові методологічні засади, а саме:

1) Принцип розвитку (еволюції) в сучасній науці отримав статус фундаментальної світоглядної та методологічної константи. Тепер кожен локальний процес еволюції, зокрема й соціальний, розглядається як процес розвитку Всесвіту як цілого. У сучасній науці розвиток трактується як нелінійний, імовірнісний і незворотний процес, що характеризується відносною непередбачуваністю результату. В силу зазначених обставин прогнозування як необхідний елемент філософського і наукового знання втілюється у формі побудови можливих моделей (станів) того чи іншого об'єкта. Одним із ключових методів при цьому є інтерактивне моделювання, за допомогою якого здійснюється моделювання бажаного майбутнього (створюється ідея) і обґрунтовуються засоби його втілення в життя (практична реалізація) [2].

2) Системна парадигма у другій половині ХХ ст. набула статусу загальнонаукової, що дає підстави для принципово важливих у світоглядному і методологічному відношенні висновків. З цієї точки зору до перспективних напрямів методології наукових досліджень, зокрема проблем управління освітою, можна віднести використання системного мислення, яке вивчає систему як ціле при одночасному розумінні структури, функції і процесу, а також як частину навколишнього середовища. Дж. Гараєдаги відзначає, що сучасна методологія системного дослідження виходить з того, що побачити ціле можна тільки при одночасному розумінні структури, функції та процесу. Кожен із зазначених моментів відображає свою грань одного і того ж явища. Структура виявляє компоненти і їх зв'язки, функція обумовлює отримані результати, процес в явній формі описує послідовність дій для отримання результату, а середовище визначає зовнішні умови існування системи. Разом із зовнішнім середовищем вони утворюють повний комплект або базову модель для його дослідження. Класична школа менеджменту з її орієнтацією дослідження входу системи (вихідних умов, технологій, витрати) здебільшого займається питаннями структури. Неокласична школа робить акцент на цільовому управлінні й основну увагу приділяє функціям. А теорія комплексного управління якістю (TQM), одержима ідеєю тотального контролю, ставить в основу процес [2]. Кожен з цих напрямків вносить свій внесок у розвиток загальної системної методології.

3) Сучасна наука стає людиноцентричною. Центральне місце посідає антропний принцип, який дозволяє абсолютно по-новому інтерпретувати місце і роль людини. Людина розглядається як фактор "керованості" розвитку освітніх систем. З одного боку цей фактор має ураховуватися при дослідженні наукових проблем управління освітою, з іншого – підвищується значення впливу людського фактору самого дослідника.

4) У сучасній науці набули поширення ідеї синергетики, відповідно до яких формується уявлення про те, що еволюційні процеси протікають у формі самоорганізації складних систем. Основний результат розвитку синергетики як міждисциплінарного наукового напрямку полягає в тому, що самим різним системам притаманні процеси самоорганізації, зокрема й освітнім системам. Ці процеси протікають за загальними для всіх систем закономірностям, в основі яких лежать взаємодії протилежних тенденцій: стійкості (стабільності) – нестабільності, хаосу (безладдя) – порядку (впорядкованості), ентропії – негентропії, необхідності – випадковості та ін. При цьому синергетика виходить з того, що у Всесвіті процеси розвитку, аспектом якого є самоорганізація, протікають у напрямку виникнення більш складних систем.

5) Сучасна наука характеризується междисциплінарністю, що представляє собою сумарну тенденцію, детерміновану першими чотирма характеристиками. Протягом усієї історії науки взаємодіяли дві тенденції, які доповнювали одна одну – посилення спеціалізації й прагнення до інтеграції. Спеціалізація призводила до диференціації наукових дисциплін, поглиблення в їхніх межах знань, але звужувала світогляд науковців, обмежувала обмін науковою інформацією. Інтеграція ж ґрунтується на поєднанні наукових методів, ідей та концепцій, а також на необхідності з єдиної точки зору розглянути зовні різнорідні явища. До найважливіших її наслідків належать спрощення оброблення і пошуку інформації, звільнення від надлишку методів, моделей та концепцій. Головним шляхом інтеграції є формування „міждисциплінарних наук”, покликаних об'єднати окремі науки в єдине ціле. У другій чверті ХХ століття відбувся дійсний переворот у поглядах науковців щодо розуміння об'єктів та явищ дійсності як складних структур і систем, вивчення яких виходить за межі конкретних досліджень. Інтеграційна роль відводиться методології, аналіз її засад набуває першочергового значення. У суспільних науках, наприклад, у педагогіці, менеджменті використовуються методи та теорії з точних наук, які раніше не виконували методологічних функцій у цих галузях науки. Ця тенденція призводить до розгляду наукових проблема управління освітою з точки зору різних наук, а також до використання у дослідженнях проблем управління освітою методів досліджень з інших наукових галузей (математичних, економічних, соціологічних та ін.).

Таким чином, слід очікувати, що в науці ХХІ ст. домінуючою стане парадигма, основу якої складатимуть універсальні закони еволюції і самоорганізації, інваріантні до будь-якого рівня організації реальності. Ця нова парадигма передбачає визначення нового кола наукових проблем та

формування нової методології. Німецький філософ, представник Франкфуртської школи Теодор Адорно відзначає, що надзвичайна складність суспільства як предмета дослідження соціальних наук об'єктивно вимагає складних (а значить і найрізноманітніших) методів його аналізу. Як зазначає філософ, розбіжність між суспільством як предметом і традиційними (абстрактно-формальними) методами викликано неправильним розумінням і того і іншого. Метод повинен відповідати своєму предмету, «виростати» з нього, зміна предмета повинно вести до зміни методу [1]. Кохановський В.П. виділяє такі основні причини, що викликають необхідність розробки нової методології соціального пізнання: зміна предмета дослідження, старіння попередньої парадигми, розвиток науки в цілому та окремих наукових дисциплін, включення в науковий обіг нових літературних джерел, зростання потреби в практичній віддачі з боку гуманітарних наук [3].

Аналіз предметного поля досліджень проблем управління освітою дає можливість нам зробити висновки, що дійсно поступово розширюється наукова проблематика. Так у ХХ столітті більше уваги приділялося дослідженню управління загальноосвітніми закладами. У ХХІ столітті розглядається управління ВНЗ, закладами нового типу. Зміна парадигми управління з авторитарної на демократичну передбачає дослідження управління процесами розвитку в освіті, інформатизації, демократизації та ін. Як вже відмічалось, відбувається старіння попередньої парадигми соціально-гуманітарної методології, її невідповідність нової соціально-історичної реальності, її недостатність для вираження нових закономірностей щодо управління освітою, функціонування та розвитку освітніх систем. Як відмітив Кохановський, зміни у методології обумовлені розвитком науки в цілому та окремих наукових дисциплін. Дослідження проблем управління освітою в Україні здійснювалися й продовжують здійснюватися на засадах методології науково-педагогічних досліджень. Новий період розвитку досліджень проблем управління освітою почався із відокремлення окремої спеціальності у 2005 році, присвяченої дослідженням методологічного, теоретичного та прикладного забезпечення функціонування і розвитку всіх рівнів управління освітньою галуззю. Формування вітчизняної теорії управління освітою передбачає формування відповідної методології досліджень. Значний вплив на формування теорії управління освітою та методології досліджень надало включення в науковий обіг нових літературних джерел. В останні роки було переведено велика кількість іноземних джерел, в тому числі з проблем методології пізнання, теорії управління тощо. Відкритий доступ отримано до літератури на іноземних мовах. З'явилися раніше заборонені за політичними міркувань праці радянських філософів, істориків, соціологів, економістів та ін. Та остання передумова – зростання потреби щодо практичної віддачі з боку науки, у галузі управління освітою тощо, необхідність впровадження її рекомендацій в управління процесами у сфері освіти, передбачає пошук ефективної системи методів, на основі яких вона будується.

Отже, розглянуті загальні тенденції розвитку науки, стан розвитку сучасної вітчизняної науки, формування вітчизняної теорії управління освітою

виступають передумовами розвитку методології досліджень проблем управління освітою.

Література:

- 1. Адорно Т. В.** К логике социальных наук [Электронный ресурс]/ Т.В.Адорно - Режим доступа: http://msses-sc.narod.ru/K_logike_socialnyh_nauk.rtf.
- 2. Гараедаги Дж.** Системное мышление: Как управлять хаосом и сложными процессами : Платформа для моделирования архитектуры бизнеса. / **Гараедаги Джамшид.** – Минск: Гревцов Паблишер, 2011. – 480 с.
- 3. Кохановский В. П.** Философия и методология науки: учебн. для высших учебных заведений. / В.П.Кохановский – Ростов н/Д.: «Феникс», 1999. – 576 с.

УДК 658:364.44

І. В. Сичова

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНИМИ ЗАКЛАДАМИ

Розвиток сучасного суспільства, розвиток суспільних потреб в сучасній Україні вимагає певної моделі соціальної роботи, яка має бути спроможною задовольняти потреби більшої кількості клієнтів. Соціальна робота, як і будь-який інший вид професійної діяльності, потребує відповідного управління. В зв'язку з цим виникає питання щодо теоретичного обґрунтування й практичного матеріального забезпечення системи управління соціальною роботою для задоволення специфічних потреб клієнтів.